

DISTANT OILALARDA OILAVIY FAROVONLIK VA SHAXSLARARO MUNOSABATLARNING PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI

D.R.Yangiboyeva¹

Mas'ul muallif: Yangiboyeva
Dildoraxon Rahmon qizi,
Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa
doktori (PhD) E-mail:
dildorichkayangiboyeva98@gmail.
com.

Accepted: 08 Avgust 2026
Published: 08 Avgust 2026

Copyright: © 2026 by the
author(s). Licensee Buxoro xalqaro
universiteti ilmiy axborotnomasi.

Iqtibos uchun: Yangiboyeva, D. R.
DISTANT OILALARDA OILAVIY
FAROVONLIK VA SHAXSLARARO
MUNOSABATLARNING
PSIXOLOGIK DETERMINANTLARI
/ D. R. Yangiboyeva // Buxoro
xalqaro universiteti ilmiy
axborotnomasi. — 2026. — T. 7, №
1. — B. 289–295.

1. *Psixologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) E-mail: dildorichkayangiboyeva98@gmail.com*

Annotatsiya. Distant oilalar zamonaviy migratsiya jarayonlari, mehnat mobilizatsiyasi, transmilliy bandlik shakllari hamda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi natijasida keng tarqalib borayotgan oilaviy tizimlardan biri hisoblanadi. Mazkur maqolada distant oilalarda oilaviy farovonlik va shaxslararo munosabatlarning psixologik determinantlari nazariy hamda empirik jihatdan tahlil qilingan. Oila a'zolari o'rtasidagi emotsional yaqinlik, o'zaro ishonch, kommunikativ faollik, oilaviy identifikatsiya, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, psixologik moslashuvchanlik va oilaviy birdamlikning oilaviy farovonlik hamda shaxslararo munosabatlar sifatiga ta'siri o'rganilgan. Shuningdek, oilaviy kommunikatsiyani takomillashtirish, emotsional bog'liqlikni mustahkamlash va oilaviy farovonlikni qo'llab-quvvatlashga qaratilgan ilmiy-amaliy tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: distant oila, oilaviy farovonlik, shaxslararo munosabatlar, psixologik determinantlar, oilaviy kommunikatsiya, emotsional yaqinlik, oilaviy identifikatsiya, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, psixologik moslashuvchanlik, migratsiya.

ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ДЕТЕРМИНАНТЫ СЕМЕЙНОГО БЛАГОПОЛУЧИЯ И МЕЖЛИЧНОСТНЫХ ОТНОШЕНИЙ В ДИСТАНТНЫХ СЕМЬЯХ

Аннотация. Дистантные семьи являются одной из современных форм семейной организации, формирующейся под влиянием миграционных процессов, трудовой мобильности, транснациональной занятости и развития информационно-коммуникационных технологий. В статье представлен теоретико-эмпирический анализ психологических детерминант семейного благополучия и межличностных отношений в дистантных семьях. Исследовано влияние эмоциональной близости, взаимного доверия, коммуникативной активности, семейной идентичности, социальной поддержки, психологической адаптивности и семейной сплочённости на качество межличностных отношений и уровень семейного благополучия. Разработаны научно-практические рекомендации, направленные на совершенствование семейной коммуникации, укрепление эмоциональной связи и повышение уровня семейного благополучия.

Ключевые слова: дистантная семья, семейное благополучие, межличностные отношения, психологические детерминанты, семейная коммуникация, эмоциональная близость, семейная идентичность, социальная поддержка, психологическая адаптивность, миграция.

PSYCHOLOGICAL DETERMINANTS OF FAMILY WELL-BEING AND INTERPERSONAL RELATIONSHIPS IN DISTANT FAMILIES

Abstract. Distant families represent a specific form of family organization that has become increasingly widespread under the influence of migration processes, labor mobility, transnational employment, and the rapid development of information and communication technologies. This article provides a theoretical and empirical analysis of the psychological determinants of family well-being and interpersonal relationships in distant families. Particular attention is paid to the role of emotional closeness, mutual trust, communicative activity, family identity, social support, psychological adaptability, and family cohesion in shaping relationship quality and family well-being. The study also offers evidence-based recommendations for strengthening family communication, enhancing emotional connectedness, and promoting family well-being.

Keywords: distant family, family well-being, interpersonal relationships, psychological determinants, family communication, emotional closeness, family identity, social support, psychological adaptability, migration.

Kirish. Zamonaviy jamiyatda oilaning an'anaviy shakllari bilan bir qatorda hududiy jihatdan ajralgan holda faoliyat yurituvchi distant oilalar ham keng tarqalib bormoqda. Distant oila turmush o'rtoqlar yoki oila a'zolarining mehnat migratsiyasi, harbiy xizmat, ta'lim olish, xizmat safarlari va boshqa ijtimoiy-iqtisodiy omillar ta'sirida uzoq muddat davomida turli hududlarda yashashi bilan tavsiflanadigan oilaviy tizim hisoblanadi. Bunday

oilalarda oilaning funksional yaxlitligi va barqarorligi bevosita jismoniy yaqinlik bilan emas, balki o'zaro ishonch, emotsional bog'liqlik, oilaviy identifikatsiya, kommunikativ faollik hamda psixologik qo'llab-quvvatlash darajasi bilan belgilanadi. Globallashuv va migratsiya jarayonlarining jadallashuvi distant oilalar sonining ortishiga olib kelmoqda. Birlashgan Millatlar Tashkiloti ma'lumotlariga ko'ra, dunyo miqyosida 280 milliondan ortiq xalqaro migrantlar mavjud bo'lib, ularning katta qismi o'z oila a'zolaridan uzoqda yashashga majburdir. Natijada millionlab oilalar transmilliy yoki distant oilalar shaklida faoliyat yuritmoqda. Ayniqsa, mehnat migratsiyasi yuqori bo'lgan Filippin, Hindiston, Meksika, Indoneziya hamda Sharqiy Yevropa mamlakatlarida distant oilalar jamiyatning muhim ijtimoiy-demografik qatlamlaridan biriga aylangan. Mazkur jarayon oilaviy munosabatlarning yangi shakllarini vujudga keltirib, oilaviy farovonlikni ta'minlovchi omillarni qayta ko'rib chiqishni talab etmoqda [3].

Distant oilalar fenomeni zamonaviy ijtimoiy psixologiya, oila psixologiyasi, oila sotsiologiyasi va migratsiya psixologiyasining muhim tadqiqot obyektlaridan biri hisoblanadi. Xorijiy tadqiqotlarda distant oilalarning shakllanish omillari, oilaviy munosabatlar dinamikasi, ota-ona va farzand munosabatlari, emotsional yaqinlikni saqlash mexanizmlari hamda oilaviy farovonlikka ta'sir etuvchi psixologik omillar keng o'rganilgan. Biroq oilaviy farovonlikning psixologik determinantlari, ayniqsa, hududiy ajralganlik sharoitida shaxslararo munosabatlar sifati va oilaviy tizimning barqarorligini ta'minlovchi omillarning o'zaro bog'liqligi hali ham yetarli darajada tadqiq etilmagan ilmiy muammolardan biri bo'lib qolmoqda [1].

Oilaviy tizimlar nazariyasi (M.Bowen), oilaviy stress va moslashuv modeli (R.Hill, H.McCubbin), bog'lanish nazariyasi (J.Bowlby) hamda ijtimoiy almashinuv nazariyasi (P.Blau, G.Homans) nuqtayi nazaridan qaralganda, distant oilalarda oilaviy farovonlikning saqlanib qolishi oilaning ichki psixologik resurslariga bevosita bog'liqdir. O'zaro ishonch, emotsional yaqinlik, kommunikativ faollik, oilaviy identifikatsiya, psixologik moslashuvchanlik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash kabi omillar oilaviy tizimning funksional barqarorligini ta'minlovchi muhim determinantlar sifatida namoyon bo'ladi. Mazkur resurslarning yetishmasligi esa oilaviy nizolar, emotsional uzoqlashuv, oilaviy qoniqishning pasayishi va psixologik nofarovonlik holatlarining yuzaga kelishiga sabab bo'lishi mumkin [2]. Distant oilalarda oilaviy farovonlik va shaxslararo munosabatlarning psixologik determinantlarini aniqlash, ularning oilaviy munosabatlar sifati hamda oila a'zolarining psixologik holatiga ta'sirini empirik jihatdan o'rganish muhim ilmiy-amaliy ahamiyat kasb etadi. Mazkur tadqiqot natijalari distant oilalar sharoitida oilaviy munosabatlarni mustahkamlash, oilaviy kommunikatsiyani rivojlantirish hamda oila a'zolarining psixologik farovonligini ta'minlashga qaratilgan amaliy tavsiyalar ishlab chiqish uchun nazariy asos bo'lib xizmat qiladi.

Maqsad va uni asoslash. Distant oilalar zamonaviy oila psixologiyasi, migratsiya psixologiyasi, oila sotsiologiyasi hamda transmilliy oilalar tadqiqotlarining muhim ilmiy yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Distant oilalarning psixologik tuzilmasini oilaviy identifikatsiya, emotsional yaqinlik, o'zaro ishonch, kommunikativ faollik, oilaviy rollarning moslashuvchan taqsimlanishi, psixologik moslashuvchanlik hamda ijtimoiy qo'llab-quvvatlash tizimi kabi omillar tashkil etadi. Mazkur omillar hududiy jihatdan ajralgan sharoitda oilaviy yaxlitlikni saqlab qolish, oilaviy farovonlikni ta'minlash va shaxslararo munosabatlarning barqarorligini qo'llab-quvvatlashga xizmat qiluvchi muhim psixologik determinantlar sifatida namoyon bo'ladi.

Tarixiy jihatdan oilaning barqarorligi va rivojlanishi birgalikdagi yashash, kundalik muloqot hamda bevosita emotsional aloqalar orqali ta'minlangan. Biroq globallashuv va migratsiya jarayonlari natijasida shakllanayotgan distant oilalarda mazkur funksiyalar raqamli kommunikatsiya vositalari orqali amalga oshirilmoqda. Shu sababli zamonaviy distant oilalarda oilaning iqtisodiy funksiyasi bilan bir qatorda uning psixologik, emotsional va kommunikativ funksiyalari alohida ahamiyat kasb etmoqda. Agar an'anaviy oilalarda iqtisodiy ta'minot va mehnat taqsimoti oilaviy barqarorlikning asosiy omillaridan biri bo'lgan bo'lsa, distant oilalarda o'zaro ishonchni saqlash, emotsional yaqinlikni qo'llab-quvvatlash, oilaviy identifikatsiyani mustahkamlash hamda samarali masofaviy muloqotni yo'lga qo'yish oilaviy farovonlikning muhim shartiga aylanadi.

Xorijiy tadqiqotlarda ta'kidlanishicha, mehnat migratsiyasi natijasida shakllangan distant oilalarda iqtisodiy resurslarning tartishi ko'pincha oilaning moddiy farovonligini yaxshilaydi, biroq oilaviy munosabatlarning psixologik tarkibiy qismlariga murakkab ta'sir ko'rsatadi. D.Bryceson va U.Vuorela tomonidan ishlab chiqilgan transmilliy oilalar konsepsiyasiga ko'ra, geografik masofa oilaviy birdamlikning yo'qolishiga emas, balki oilaviy munosabatlarning yangi shakllari va kommunikativ amaliyotlarining vujudga kelishiga olib keladi. Mualliflarning fikricha, zamonaviy distant oilalarda emotsional investitsiyalar moddiy investitsiyalar bilan teng ahamiyatga ega bo'lib, oilaviy yaxlitlik muntazam muloqot, hissiy qo'llab-quvvatlash va masofaviy ishtirok orqali saqlanib qoladi. C.Baldassar tomonidan Avstraliya, Italiya va Janubiy Yevropa mamlakatlaridagi migrant oilalar misolida olib borilgan tadqiqotlar ham oilaviy yaqinlik geografik masofa bilan emas, balki emotsional almashinuv sifati bilan belgilanishini ko'rsatgan. Tadqiqot natijalariga ko'ra, videomuloqot, ijtimoiy tarmoqlar va boshqa raqamli kommunikatsiya vositalaridan faol foydalanadigan oilalarda oilaviy birdamlik, o'zaro ishonch hamda oilaviy hayotdan qoniqish darajasi yuqori bo'ladi. Bu esa kommunikativ faollikni distant oilalardagi oilaviy farovonlikning muhim psixologik determinantlaridan biri sifatida baholash imkonini beradi [4].

Zamonaviy ilmiy adabiyotlarda distant oilalarning barqaror rivojlanishiga ta'sir qiluvchi asosiy omillar sifatida migratsion tajriba, iqtisodiy holat, kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish darajasi, oilaviy qadriyatlar tizimi, emotsional bog'liqlik va ijtimoiy qo'llab-quvvatlash ko'rsatkichlari alohida qayd etiladi. Hududiy jihatdan ajralgan oila a'zolari o'rtasidagi munosabatlar tizimi an'anaviy oilalardan farqli ravishda virtual muloqot, masofaviy emotsional qo'llab-quvvatlash va raqamli kommunikatsiya vositalariga tayanadi. Shu sababli distant oilalarda oilaviy birdamlikning asosiy manbai jismoniy yaqinlik emas, balki psixologik yaqinlik va emotsional bog'liqlik hisoblanadi [5]. Oilaviy tizimlar

nazariyasi (M.Bowen) nuqtayi nazaridan distant oilalar yagona funksional tizim sifatida faoliyat yuritadi va tizimning har bir elementi boshqa elementlar bilan o'zaro bog'liq holda rivojlanadi. Hududiy ajralganlik sharoitida tizimning barqarorligi oila a'zolarining differensiallashuv darajasi, emotsional bog'liqligi va moslashuv resurslariga bog'liq bo'ladi. Oilaviy stress va moslashuv modeli (R.Hill, H.McCubbin) esa oilaviy farovonlikni saqlashda psixologik moslashuvchanlik, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash va oilaviy resurslarning ahamiyatini asoslab beradi [6].

Shuningdek, bog'lanish nazariyasi (J.Bowlby) distant oilalarda emotsional yaqinlik va xavfsiz psixologik bog'lanishning oilaviy munosabatlar sifati uchun muhimligini ko'rsatadi. O'zaro ishonch va hissiy qo'llab-quvvatlash yuqori bo'lgan oilalarda hududiy masofa salbiy psixologik oqibatlarni sezilarli darajada kamaytiradi. Aksincha, emotsional aloqalarning zaiflashuvi oilaviy qoniqishning pasayishi, yolg'izlik hissi va oilaviy nizolarning kuchayishiga olib kelishi mumkin. Demak, distant oilalarda oilaviy farovonlik va shaxslararo munosabatlarning shakllanishi o'zaro ishonch, emotsional yaqinlik, oilaviy identifikatsiya, kommunikativ faollik, psixologik moslashuvchanlik hamda ijtimoiy qo'llab-quvvatlash kabi determinantlar bilan belgilanadi. Mazkur omillar oilaning funksional yaxlitligini saqlash, oilaviy munosabatlar sifati oshirish va oila a'zolarining psixologik farovonligini ta'minlashning asosiy psixologik resurslari hisoblanadi.

Ilmiy muammoning tavsifi va yechimi. Shaxsning shakllanishi va ijtimoiylashuvi jarayonida oila eng muhim ijtimoiy-psixologik institutlardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Inson hayotining dastlabki bosqichlaridayoq aynan oilada uning qadriyatlar tizimi, axloqiy me'yorlari, emotsional tajribasi, kommunikativ ko'nikmalari va shaxslararo munosabatlarga oid tasavvurlari shakllanadi. Oila nafaqat biologik va iqtisodiy ehtiyojlarni qondiruvchi muhit, balki shaxsning psixologik rivojlanishi, ijtimoiy identifikatsiyasi va hayotiy kompetensiyalarini shakllantiruvchi murakkab ijtimoiy tizim hisoblanadi. Shu bois oiladagi munosabatlar sifati insonning keyingi hayot faoliyatida namoyon bo'ladigan xulq-atvor strategiyalari, ijtimoiy moslashuv darajasi, emotsional barqarorligi va shaxslararo munosabatlar madaniyatining shakllanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Zamonaviy oila psixologiyasida oila shaxs rivojlanishining asosiy mikromuhiti sifatida talqin qilinadi. Oilada hukm suruvchi emotsional muhit, o'zaro ishonch, qo'llab-quvvatlash, mehr-muhabbat va kommunikativ hamkorlik darajasi shaxsning psixologik salomatligi hamda ijtimoiy kompetentligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. M.Bowenning oilaviy tizimlar nazariyasiga ko'ra, oila yagona funksional tizim bo'lib, undagi har bir a'zoning psixologik holati va xulq-atvori boshqa a'zolar bilan o'zaro bog'liq holda shakllanadi. Shu sababli oilaviy munosabatlardagi har qanday o'zgarish butun oilaviy tizim faoliyatiga ta'sir ko'rsatadi.

Bugungi globallashuv va migratsiya jarayonlari sharoitida oilaning an'anaviy shakllari bilan bir qatorda distant oilalar ham keng tarqalmoqda. Distant oilalarda oila a'zolarining hududiy jihatdan ajralganligi oilaviy munosabatlarning mazmuni va mexanizmlarini ma'lum darajada o'zgartiradi. Bunday sharoitda oilaning tarbiyaviy, emotsional va kommunikativ funksiyalarini saqlab qolish uchun o'zaro ishonch, emotsional yaqinlik, oilaviy identifikatsiya, kommunikativ faollik va psixologik moslashuvchanlik alohida ahamiyat kasb etadi. Shu bois distant oilalarda oilaviy farovonlik va shaxslararo munosabatlarning shakllanish qonuniyatlarini o'rganish nafaqat nazariy, balki amaliy jihatdan ham dolzarb ilmiy muammo hisoblanadi. Mazkur nuqtayi nazardan, oilaviy munosabatlar tizimi shaxsning ijtimoiylashuvi, psixologik barqarorligi va hayotdan qoniqish darajasini belgilovchi muhim omillardan biri sifatida qaraladi. Ayniqsa, distant oilalar sharoitida oilaning psixologik resurslari – o'zaro ishonch, emotsional qo'llab-quvvatlash, kommunikativ hamkorlik va oilaviy birdamlikning saqlanib qolishi oilaviy farovonlik hamda sog'lom shaxslararo munosabatlarning muhim determinantlari sifatida namoyon bo'ladi.

1-jadval

Distant oilalardagi oilaviy hayotdan qoniqish darajasining jins tafovutlari (n=786)

№	Shkalalar	O'rtacha ranklar		Statistik ko'rsatkich	
		Erkaklar	Ayollar	U	p
1	Turmushini boshqa turmushlar bilan solishtirish	147,84	188,90	9230	0,005*
2	Turmushini tashqaridan baholash	172,91	145,82	9810	0,002*
3	Hozirgi juftining histuyg'ulariga nisbatan konstatatsiya	146,08	149,98	9032,5	0,701
4	Turmush o'rtog'ining bir qator parametrlarini baholash	177,41	149,16	9182	0,003*
5	Turmush o'rtog'ining xarakterini o'zgartirishga nisbatan ustanovka	141,02	173,05	9466	0,004*
6	Nikoh haqida ijobiy yoki salbiy fikr	148,86	148,28	10263,5	0,954
7	Oilaviy hayotdan qoniqish darajasi	176,72	143,50	9383,5	0,007*

* statistik tafovutlar mavjud

Oilaviy hayotdan qoniqish darajasining distant oilalardagi er-xotinlarda alohida o'rganilishi ularning shaxslararo munosabatlari, emotsional yaqinlik, o'zaro ishonch, oilaviy birdamlik va oilaviy farovonlik darajasini baholash imkonini beradi. Distant oilalarda hududiy ajralganlik, migratsiya yoki mehnat faoliyati bilan bog'liq masofaviy turmush tarzi oilaviy tizimning funksional barqarorligiga bevosita ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli oilaviy hayotdan qoniqish ko'rsatkichlari oilaning psixologik resurslari va moslashuv imkoniyatlarining muhim indikator sifatida namoyon bo'ladi.

Tadqiqot natijalariga ko'ra, hozirgi juftining his-tuyg'ulariga nisbatan konstatatsiya ($U=9032,5$; $p>0,05$) hamda nikoh haqida ijobiy yoki salbiy fikr ($U=10263,5$; $p>0,05$) ko'rsatkichlari bo'yicha erkaklar va ayollar o'rtasida statistik jihatdan ahamiyatli farqlar aniqlanmadi. Mazkur natija Bowenning oilaviy tizimlar nazariyasida ta'kidlangan emotsional bog'liqlik mexanizmlari bilan izohlanishi mumkin. Ya'ni, masofaviy yashash sharoitlariga qaramay, er-xotinlar oilaviy identifikatsiya va nikohning qadriyat sifatidagi ahamiyatini umumiy tarzda qabul qiladilar. Bunda oilaviy munosabatlarga beriladigan baho jins omilidan ko'ra oilaning mavjud funksional holati va kommunikativ resurslariga ko'proq bog'liq ekanligi kuzatiladi.

Turmushini boshqa oilalar bilan solishtirish ko'rsatkichi ayollarda yuqori qayd etildi ($U=9230$; $p=0,005$). Ushbu holat ijtimoiy taqqoslash nazariyasi (L.Festinger) nuqtayi nazaridan izohlanganda, distant oilalarda ayollar oilaviy ehtiyojlarning qondirilishi, turmush o'rtog'ining oilaviy ishtiroki, bolalar tarbiyasidagi mas'uliyat taqsimoti va emotsional qo'llab-quvvatlash darajasini boshqa oilalar bilan qiyoslashga moyil bo'ladilar. Masofaviy munosabatlar sharoitida kundalik emotsional aloqalarning cheklanganligi ayrim hollarda qoniqmaslik hissining kuchayishiga olib keladi. Natijada oilaviy munosabatlarga nisbatan tanqidiy yondashuv, frustratsiya va nizolarga sezgirlik ortishi mumkin.

Turmushini tashqaridan baholash ko'rsatkichi erkaklarda yuqori namoyon bo'ldi ($U=9810$; $p=0,01$). Bu holat erkaklarning oilaviy tizimdagi ijtimoiy rol va mas'uliyatlarini refleksiv baholashga moyilligi bilan tavsiflanadi. Ijtimoiy almashinuv nazariyasiga ko'ra, erkaklar oilaga qo'shayotgan moddiy, ma'naviy va ijtimoiy resurslarni oilaning umumiy natijalari bilan taqqoslash orqali o'z oilaviy samaradorligini baholaydilar. Ayniqsa, distant oilalarda iqtisodiy ta'minot va oilaviy farovonlik uchun javobgarlik hissining yuqoriligi mazkur ko'rsatkichning kuchayishiga sabab bo'lishi mumkin. Turmush o'rtog'ining bir qator parametrlarini baholash ko'rsatkichi ham erkaklarda yuqori aniqlangan ($U=9182$; $p=0,01$). Ushbu natija oilaviy munosabatlarning kognitiv komponenti ustunligini ko'rsatadi. Erkaklar turmush o'rtog'ining emotsional qo'llab-quvvatlashi, sadoqati, oilaviy majburiyatlarga munosabati va kommunikativ faolligini muntazam baholab boradilar. Distant oilalarda bevosita muloqot imkoniyatlarining kamayishi sababli bunday baholash jarayonlari yanada kuchayishi mumkin. Bu esa oilaviy ishonch va emotsional yaqinlikning oilaviy farovonlikni ta'minlovchi muhim determinantlardan biri ekanligini ko'rsatadi.

Turmush o'rtog'ining xarakterini o'zgartirishga nisbatan ustanovka ayollarda yuqori qayd etildi ($U=9466$; $p=0,01$). Mazkur holat oilaviy kutilmalar va oilaviy rollar bilan bog'liq bo'lib, ayollarning oilaviy birdamlikni saqlash, farzandlar tarbiyasida faol ishtirokni ta'minlash hamda oilaviy qo'llab-quvvatlashni kuchaytirishga bo'lgan ehtiyoji bilan izohlanadi. Oilaviy stress va moslashuv nazariyasiga ko'ra, distant oilalarda uzoq muddatli ajralishlar oilaviy rollarning qayta taqsimlanishiga olib keladi. Natijada ayollarda turmush o'rtog'ining oilaviy hayotdagi ishtirokini kuchaytirishga qaratilgan psixologik ustanovkalar shakllanadi.

Oilaviy hayotdan qoniqish darajasi erkaklarda yuqoriroq ekanligi aniqlandi ($U=9383,5$; $p=0,01$). Ushbu natija distant oilalarda erkaklarning oilaviy farovonlikni ko'proq iqtisodiy barqarorlik, oilaning moddiy ta'minlanganligi va oilaviy majburiyatlarning bajarilishi orqali baholashlari bilan izohlanadi. Ayollarda esa oilaviy hayotdan qoniqish emotsional yaqinlik, doimiy kommunikatsiya, psixologik qo'llab-quvvatlash va oilaviy ishtirok darajasi bilan ko'proq bog'liq bo'ladi. Shu sababli masofaviy munosabatlar sharoitida ayollarning qoniqish darajasi nisbatan pastroq namoyon bo'lishi mumkin. Umuman olganda, tadqiqot natijalari distant oilalarda oilaviy farovonlik va shaxslararo munosabatlarning asosiy psixologik determinantlari sifatida emotsional yaqinlik, oilaviy identifikatsiya, o'zaro ishonch, kommunikativ faollik, oilaviy rollar taqsimoti hamda psixologik moslashuvchanlik muhim ahamiyat kasb etishini ko'rsatdi. Mazkur omillar oilaning funksional barqarorligi va oilaviy farovonlik darajasini belgilovchi asosiy psixologik resurslar sifatida namoyon bo'ladi.

Oila shaxsning ijtimoiylashuvi, emotsional rivojlanishi va psixologik farovonligini ta'minlovchi eng muhim ijtimoiy institutlardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, distant oilalarda oilaviy muhitning xususiyatlari va oilaviy rollarning taqsimlanishi oila a'zolari o'rtasidagi munosabatlarning sifati, oilaviy birdamlik hamda oilaviy farovonlik darajasini belgilovchi muhim psixologik determinantlar sifatida namoyon bo'ladi. Hududiy jihatdan ajralganlik sharoitida oilaning funksional yaxlitligini saqlash oila a'zolarining o'zaro hamkorligi, kommunikativ faolligi va oilaviy rollarni samarali amalga oshirish darajasiga bevosita bog'liq bo'ladi.

2-jadval

Distant oilalardagi oilaviy muhitning jins tafovutlari (n=786)

№	Shkalalar	O'rtacha ranklar		Statistik ko'rsatkich	
		Erkaklar	Ayollar	U	p
1	Uyg'unlik	152,63	145,99	9842	0,509
2	Ekspressivlik	144,68	150,83	9876	0,539

№	Shkalalar	O'rtacha ranklar		Statistik ko'rsatkich	
3	Nizo	154,14	145,07	9672,5	0,367
4	Mustaqillik	179,87	147,67	9150,5	0,027*
5	Muvaffaqiyat orientatsiyasi	179,50	147,89	8192,5	0,003*
6	Intellektual-madaniy orientatsiya	145,32	170,44	9947,5	0,011*
7	Faol dam olishga orientatsiya	147,38	149,18	10178,5	0,857
8	Axloq va tarbiya	146,77	149,55	10110,5	0,783
9	Tashkilotchilik	183,59	145,40	9734	0,015*
10	Nazorat	180,01	147,58	9135	0,010*

* statistik tafovutlar mavjud

«Oilaviy muhit shkalasi» bo'yicha olingan natijalar distant oilalardagi erkak va ayollarning oilaviy muhitni qabul qilishida umumiyliklar hamda farqli jihatlar mavjudligini ko'rsatdi. Jumladan, uyg'unlik ($U=9842$; $p>0,05$), ekspressivlik ($U=9876$; $p>0,05$), nizo ($U=9672,5$; $p>0,05$), faol dam olishga orientatsiya ($U=10178,5$; $p>0,05$) hamda axloq va tarbiya ($U=10110,5$; $p>0,05$) ko'rsatkichlari bo'yicha statistik ahamiyatli farqlar aniqlanmadi. Mazkur natijalar distant oilalarda oilaviy birdamlik, his-tuyg'ularni ifodalash, oilaviy qadriyatlarga amal qilish hamda farzandlar tarbiyasi masalalarida er va xotinlarning umumiy pozitsiyasi shakllanganligini ko'rsatadi.

Oilaviy tizimlar nazariyasi (M.Bowen) nuqtayi nazaridan qaranganda, bunday o'xshashliklar oilaning yagona psixologik tizim sifatida faoliyat yuritayotganidan dalolat beradi. Hududiy ajralganlikka qaramasdan, er va xotirlarda oilaning asosiy qadriyatlari va maqsadlari yuzasidan umumiy tasavvurlar mavjudligi oilaviy barqarorlikni ta'minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Mustaqillik ko'rsatkichida erkaklar ustunligi qayd etildi ($U=9150,5$; $p=0,05$). Ushbu natija distant oilalarda erkaklarning muhim qarorlarni qabul qilish, oilaviy muammolarni hal etish hamda oilaviy resurslarni boshqarishdagi faol pozitsiyasi bilan izohlanadi. Ijtimoiy rollar nazariyasiga ko'ra, erkaklar oilaning strategik qarorlarini qabul qiluvchi subyekt sifatida namoyon bo'lishi mumkin. Ayniqsa, mehnat migratsiyasi yoki uzoq muddatli xizmat faoliyati bilan bog'liq distant oilalarda mustaqillik oilaning funksional barqarorligini saqlashga xizmat qiluvchi muhim psixologik resurs hisoblanadi. Muvaffaqiyat orientatsiyasi shkalasida ham erkaklar yuqori natijalarni namoyon etdilar ($U=8192,5$; $p=0,01$). Bu holat erkaklarning oilaviy farovonlikni ko'proq iqtisodiy barqarorlik, kasbiy muvaffaqiyat va moddiy ta'minot orqali ta'minlashga intilishi bilan bog'liq. Transmilliy oilalar tadqiqotlarida ham iqtisodiy mas'uliyatni his qilish distant oilalardagi erkaklarning asosiy motivatsion omillaridan biri sifatida ko'rsatiladi. Intellektual-madaniy orientatsiya ko'rsatkichi ayollarda yuqori qayd etildi ($U=9947,5$; $p=0,05$). Mazkur natija ayollarning oiladagi ma'naviy muhitni shakllantirish, farzandlarning intellektual rivojlanishini qo'llab-quvvatlash, madaniy qadriyatlarni saqlash va avlodlararo uzatishda faolroq ishtirok etishini ko'rsatadi. Distant oilalarda aynan ayollar ko'pincha oilaning ma'naviy markazi vazifasini bajarib, oilaviy identifikatsiya va psixologik birdamlikni saqlab qolishda muhim rol o'ynaydi.

Tashkilotchilik ($U=9734$; $p=0,01$) va nazorat ($U=9135$; $p=0,01$) ko'rsatkichlarida erkaklarning ustunligi kuzatildi. Ushbu natijalar oiladagi resurslarni rejalashtirish, oilaviy faoliyatni muvofiqlashtirish va oilaning strategik rivojlanishini nazorat qilish funksiyalarining ko'proq erkaklar bilan bog'liqligini ko'rsatadi. Oilaviy stress va moslashuv nazariyasiga ko'ra, nazorat va tashkilotchilik oilaviy tizimning noaniqlik sharoitlariga moslashuvini ta'minlovchi muhim mexanizmlar hisoblanadi.

Umuman olganda, oilaviy muhit bo'yicha olingan natijalar distant oilalarda oilaviy birdamlik, o'zaro qo'llab-quvvatlash va umumiy qadriyatlar tizimi saqlanib qolayotganligini, shu bilan birga oilaviy boshqaruv va strategik qarorlar qabul qilishda erkaklarning, ma'naviy-intellektual rivojlanishni qo'llab-quvvatlashda esa ayollarning faolligi yuqoriroq ekanligini ko'rsatadi.

3-jadval

Distant oilalardagi rollar taqsimlanishining jins tafovuti (n=786)

№	Shkalalar	O'rtacha ranklar		Statistik ko'rsatkich	
		Erkaklar	Ayollar	U	p
1	Bola tarbiyasi	151,01	146,97	10023	0,692
2	Oiladagi emotsional muhit	185,13	144,46	8561,5	0,005*
3	Oilaning moddiy ta'minlanishi	173,07	151,80	8696,5	0,002*
4	Ko'ngil ochishlarni tashkil qilish	147,38	149,18	10179	0,860
5	Uy sohibi va sohibasi	142,04	152,43	9581	0,306

№	Shkalalar	O'rtacha ranklar		Statistik ko'rsatkich	
6	Jinsiy sheriklik	134,48	157,04	8733,5	0,027*
7	Oiladagi ichki madaniyatni uyushtirish	136,10	156,05	8915,5	0,050*

* statistik tafovutlar mavjud

«Oilada rollarning taqsimlanishi» metodikasi natijalari distant oilalarda oilaviy vazifalar va mas'uliyatlarning o'ziga xos taqsimlanish mexanizmlarini aniqlash imkonini berdi. Tadqiqot natijalariga ko'ra, bola tarbiyasi ($U=10023$; $p>0,05$), ko'ngil ochishlarni tashkil etish ($U=10179$; $p>0,05$) hamda uy sohibi va sohibasi ($U=9581$; $p>0,05$) ko'rsatkichlari bo'yicha statistik farqlar aniqlanmadi. Mazkur holat distant oilalarda oilaviy vazifalarning ko'proq hamkorlik asosida amalga oshirilayotganligini ko'rsatadi. Hududiy jihatdan ajralganlik sharoitida oilaning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishi oila a'zolarining vazifalarni birgalikda bajarishiga bog'liq bo'lganligi sababli, rollarning moslashuvchan taqsimlanishi oilaviy farovonlikning muhim shartlaridan biri sifatida namoyon bo'ladi.

Oiladagi emotsional muhit ($U=8561,5$; $p=0,01$) va oilaning moddiy ta'minlanishi ($U=8696,5$; $p=0,01$) ko'rsatkichlari bo'yicha erkaklarning ustunligi qayd etildi. Bu natija distant oilalarda erkaklarning nafaqat iqtisodiy ta'minot, balki oilaning emotsional barqarorligini saqlashda ham muhim rol o'ynashini ko'rsatadi. Zamonaviy kommunikatsiya vositalari orqali muntazam muloqot qilish, oilaviy qarorlarni muhokama qilish va hissiy qo'llab-quvvatlash ko'rsatish erkaklarning oiladagi emotsional rolini kuchaytirayotganligini ko'rsatadi. Jinsiy sheriklik ($U=8733,5$; $p=0,05$) va oiladagi ichki madaniyatni uyushtirish ($U=8915,5$; $p=0,05$) ko'rsatkichlarida ayollar ustunligi aniqlandi. Ushbu holat ayollarning oilaviy munosabatlarning emotsional-intim jihatlarini saqlash, avlodlararo muloqotni tashkil qilish, oilaviy an'analar va qadriyatlarni qo'llab-quvvatlashdagi yetakchi rolini ko'rsatadi. Bog'lanish nazariyasiga ko'ra, aynan emotsional yaqinlik va hissiy qo'llab-quvvatlash oilaviy munosabatlarning barqarorligini ta'minlovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Distant oilalarda oilaviy rollarning taqsimlanishi an'anaviy oilalarga nisbatan ko'proq moslashuvchan xarakter kasb etadi. Erkaklar oilaning moddiy va strategik barqarorligini ta'minlashda, ayollar esa oilaning emotsional-madaniy yaxlitligini saqlashda faolroq ishtirok etadilar. Mazkur rollar tizimi oilaviy farovonlik, o'zaro ishonch, emotsional yaqinlik va shaxslararo munosabatlarning barqaror rivojlanishini ta'minlovchi muhim psixologik determinantlar sifatida namoyon bo'ladi.

Yakuniy qism. Distant oilalarning moslashtiruvchi va ijtimoiylashtiruvchi funksiyasi, avvalo, hududiy jihatdan ajralgan sharoitda oilaviy yaxlitlikni saqlab qolish hamda oilaning asosiy funksiyalarini amalga oshirishga xizmat qiluvchi psixologik mexanizmlarda namoyon bo'ladi. Oila a'zolarining uzoq muddat davomida turli hududlarda yashashi sharoitida oilaning tarbiyaviy, emotsional va kommunikativ funksiyalari yangi shakllarda namoyon bo'lib, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalari orqali qo'llab-quvvatlanadi. Bunday sharoitda ota-onalarning tarbiyaviy ta'siri, er-xotinlar o'rtasidagi munosabatlar hamda oila a'zolarining o'zaro psixologik qo'llab-quvvatlashi raqamli kommunikatsiya vositalari orqali davom ettiriladi. Natijada distant oilalarda oilaviy birdamlikni saqlashga xizmat qiluvchi o'ziga xos kommunikativ amaliyotlar, o'zaro hamkorlik mexanizmlari va psixologik moslashuv strategiyalari shakllanadi.

Distant oilalarda oilaning umumiy faoliyat strategiyasi hamkorlik, o'zaro ishonch, mas'uliyatni taqsimlash va oilaviy birdamlikni saqlash tamoyillariga asoslanadi. Ota-onalar quyi tizimi masofadan turib qarorlar qabul qilish, oilaviy vazifalarni muvofiqlashtirish va farzandlar tarbiyasini birgalikda boshqarish bilan tavsiflansa, oilaning boshqa a'zolari o'rtasidagi munosabatlar emotsional yaqinlikni saqlash, oilaviy identifikatsiyani mustahkamlash hamda o'zaro qo'llab-quvvatlashga yo'naltiriladi. Shu sababli distant oilalarda shaxslararo munosabatlarning sifati va oilaviy farovonlik darajasi ko'p jihatdan kommunikativ faollik, emotsional aloqalarning barqarorligi hamda oilaviy resurslarning samarali safarbar etilishiga bog'liq bo'ladi.

Tadqiqot natijalari distant oilalarda oilaviy farovonlik va shaxslararo munosabatlarning shakllanishida mustaqillik, shaxsiy realizatsiya, mas'uliyatlilik, mehnatsevarlik, o'zaro ishonch, kommunikativ faollik va yuqori natijalarga intilish kabi omillar muhim psixologik determinantlar sifatida namoyon bo'lishini ko'rsatdi. Mazkur sifatlar oila a'zolarining hududiy ajralganlik sharoitlariga muvaffaqiyatli moslashishini, oilaviy vazifalarni samarali bajarishini hamda oilaviy munosabatlarning barqarorligini ta'minlashini ko'rsatadi.

Xulosa qilib aytganda, distant oilalarda oilaviy farovonlik va sog'lom shaxslararo munosabatlarning shakllanishida o'zaro ishonch, emotsional yaqinlik, oilaviy birdamlik, kommunikativ faollik, psixologik moslashuvchanlik, mas'uliyatlilik va shaxsiy realizatsiyaga intilish kabi determinantlar alohida ahamiyat kasb etadi. Aynan ushbu psixologik omillar hududiy jihatdan ajralgan oilalarda oilaviy tizimning funksional barqarorligini saqlash, oila a'zolarining psixologik farovonligini ta'minlash hamda oilaning ijtimoiy institut sifatidagi samaradorligini oshirishning muhim omillari hisoblanadi. Shu bois distant oilalarni psixologik qo'llab-quvvatlash dasturlarini ishlab chiqishda oilaviy kommunikatsiyani rivojlantirish, emotsional yaqinlikni mustahkamlash va oilaviy resurslarni faollashtirishga alohida e'tibor qaratish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

[1] United Nations. International Migration 2024: Highlights. – New York: United Nations Department of Economic and Social Affairs, 2024. – 82 p.

[2] Смирнов Т. А. Социализация личности: проблемы формирования толерантности личности в семье // Успехи современной науки. 2016. №5. 56-58 с.

[3] Wilding R. Families Caring Across Borders: Migration, Ageing and Transnational Caregiving // Social Policy and Society. – 2006. – Vol. 5. – №2. – P. 275-284.

[4] Parreñas R.S. Children of Global Migration: Transnational Families and Gendered Woes. Stanford University Press, 2005.

[5] Falicov C.J. Working with Transnational Immigrants: Expanding Meanings of Family, Community and Culture. Family Process, 2007.

[6] Mazzucato V., Schans D. Transnational Families and the Well-Being of Children. Journal of Marriage and Family, 2011, Vol.73(4), pp.704-712.

[7] Bryceson D., Vuorela U. The Transnational Family: New European Frontiers and Global Networks. Oxford: Berg Publishers, 2002.

[8] Baldassar L. Transnational Families and the Provision of Moral and Emotional Support. Identities, 2007, Vol.14(4), pp.385-409.

